

Władza totalitarna a człowiek na podstawie *Szewców* Witkacego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 422.
- Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 423–424.
- Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 428.

- Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 424.
- Źródło: Fryderyk Nietzsche, *Tako rzecze Zaratustra. Książka dla wszystkich i dla nikogo*, tłum. W. Berent, Warszawa 1983, s. 12–14.
- Źródło: Fryderyk Nietzsche, *Tako rzecze Zaratustra. Książka dla wszystkich i dla nikogo*, tłum. W. Berent, Warszawa 1983, s. 6–7.

Władza totalitarna a człowiek na podstawie *Szewców* Witkacego

Dworzec Gdański w Warszawie, na drugim planie płonące getto
Źródło: domena publiczna.

Chociaż wiele dzieł Witkacego opowiada o problemach dotyczących całej ludzkiej cywilizacji, najważniejszy pozostaje w nich pojedynczy człowiek ze swoimi indywidualnymi problemami i aspiracjami. Autor *Szewców* przedstawia wrażliwe i myślące osobowości w czasach zaniku wyższych uczuć. Ukazuje ich postawy wobec rządów totalitarnych – walkę, ale i próby dostosowania się do nowych warunków.

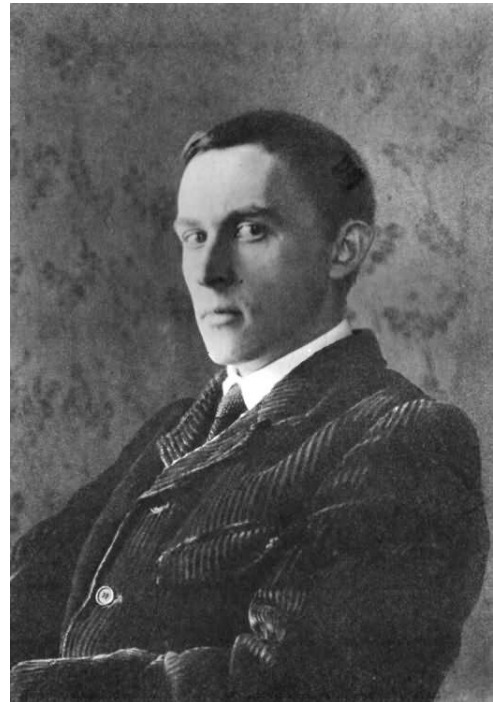
Twoje cele

- Scharakteryzujesz sposoby działania rządów totalitarnych ukazanych w *Szewcach*.
- Wyjaśnisz rolę, jaką rolę pełni w *Szewcach* aluzja do teorii nadczłowieka Fryderyka Nietzschego.
- Porównasz przekonania Witkacego i Nietzschego.

Przeczytaj

Stanisław Ignacy Witkiewicz żył w czasach narodzin systemów totalitarnych. Ich powstawanie wydawało mu się naturalne ze względu na zachodzący proces uspołecznienia ludzkości, który wymagał coraz większego zorganizowania i mechanizacji działań poszczególnych jednostek. Nie zmienia to jednak faktu, że zachłanność władzy przerażała go, a w zaniku indywidualności dostrzegał kres człowieczeństwa. W czasie I wojny, służąc w carskim wojsku jako rosyjski poddany, był świadkiem wybuchu rewolucji październikowej w Petersburgu. Z dalszej perspektywy – na podstawie prasowych doniesień – obserwował również rozwój sytuacji w Niemczech i we Włoszech.

Refleksje dotyczące totalitaryzmu pojawiały się w wielu jego dziełach – między innymi w dramacie *Szewcy*.

Stanisław Ignacy Witkiewicz, fotografia z ok. 1912 r.

Źródło: domena publiczna.

Władza totalna

Dramat Witkacego *Szewcy* ukazuje krytyczny punkt w historii ludzkości, w którym budowany przez wieki układ sił zostaje obalony. Tradycyjny podział na uprzywilejowanych i nieuprzywilejowanych traci na znaczeniu i ci, którzy dotychczas jedynie wykonywali pracę na rzecz elit, stają się coraz bardziej świadomi swojej roli w społeczeństwie. Otwarcie buntują się przeciw arystokracji, domagając się zrównania praw i przyznania im należnej pozycji. Mimo rażącej dysproporcji między życiem bogatych i biednych, która wymagała zmiany, Witkacy zwracał uwagę, że wprowadzenie w życie postulatów klasy robotniczej może mieć negatywne skutki – również dla niej samej.

Opisywane w *Szewcach* przewroty polityczne stają się coraz bardziej radykalne. Rewolucja zaczyna się od buntu wobec zastanego stanu rzeczy – wyzwala przy tym agresywne skłonności i prowadzi do eskalacji przemocy wobec dotychczasowych ciemiężców. Ostatecznie zemsta nie wystarcza i rewolucjoniści zwracają się przeciwko samym sobie:

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

II CZELADNIK Wal go! Pier go! Niech stare ścierwo wie, po co żył!
Męczennik, pludra jego cioć!!

SAJETAN Więc to tak rozżarliście się na tych kmiotkach? Więc jak to, gnizdy jedne, więc ani na jotę czy [aragońską](#) „chotę” – a pisze się po burżujsku przez j, a wymawia jak ch – co ja plotę, nieszczęsny, na krawędzi najgorszego – więc ani na tę jotę [zakłajstrowaną](#) nie zmieniliście waszych nikczemnych zamiar... Uuuuuuuu!!!

Dostaje w łeb siekierą od I Czeladnika i wali się z wyciem na ziemię... Czeladnicy i Księżna układają go na worze baranim (jak w Izbie Lordów), co leżał od początku na pierwszym planie, czort wie po co. Czynią to, aby Sajetan mógł swobodnie się przed śmiercią wygadać. Przed nim na stoliczku (który też tam stał) leży dychające serce na tacy.

KSIEŻNA

Tu, tu go ułóżcie, mówię wam, aby gadać mógł swobodnie i mógł się godnie wypróżniając przed śmiercią wygadać.

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 428.

Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Kompozycja z łabędziami* (1919).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Witkacy uznawał rewolucję za ostatni moment w dziejach ujawniający najsilniejsze lęki i pragnienia ludzkości. Później przewidywał okres stagnacji, w którym społeczeństwo zostanie całkowicie zautomatyzowane. Dążenie do równości i sprawiedliwości doprowadzi ostatecznie do powstania totalitarnych rządów, a wolność i twórczość zostaną poświęcone na rzecz bezpieczeństwa i dobrobytu. Witkiewicz domyślał się, że rządy opresyjne wobec podwładnych okażą się niewystarczające dla utrzymania porządku, dlatego przewidywał, iż przyszła władza będzie zaspokajać wszelkie potrzeby obywateli. Ludzie odurzeni przyjemnościami oferowanymi przez system zapomną o człowieczeństwie i zostaną sprawnie funkcjonującymi maszynami.

Kult jednostki

W systemie totalitarnym pierwsze miejsce zajmuje ideologia – los jednostki ludzkiej schodzi na dalszy plan. Potrzebny jest jednak przywódca, ktoś, kto stanie się wzorcem dla pozostałej części społeczeństwa i wyznaczy standardy postępowania. Witkacy żył w czasach politycznych przemian w Niemczech i we Włoszech, gdzie władzę przejęły ugrupowania faszystowskie z Adolfem Hitlerem (1889–1945) i Benito Mussolinim (1883–1945) na czele. Również w Związku Sowieckim rozwinął się kult zmarłego w 1924 roku przywódcy rewolucji Włodzimierza Lenina (1870–1924).

Witkiewicz zauważał, że uwielbienie dla przywódców często zostaje wykorzystane jako środek do manipulowania społeczeństwem. Od samego człowieka ważniejsza staje się idea, którą on symbolizuje. Dlatego w *Szewcach* tytułowi robotnicy decydują się na zabicie Sajemana. Wódz jest dla nich bardziej przydatny jako pomnik niż jako żywy człowiek – martwy może zostać użyty jako symbol wpływający na masy, zapewniający potrzebę identyfikacji, wyznaczający kierunek. Łatwiej też wykorzystać jego przekonania do bieżących celów politycznych. Żywy Sajemana może w każdej chwili zmienić poglądy – dręczą go wątpliwości, a to utrudnia zarządzanie państwem po dokonanym przewrocie:

Benito Mussolini (fotografia z 1940 roku).
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

I CZELADNIK

No, majster, gotujwa się na śmierć czy jak tam, czy tu – zabyłek se po szewsku gadać. Równo stać!!

Mówi to jak komendę wojskową.

SAJETAN

Ależ, Jędrzeju drogi, kochany czeladniku pierwszy, przecież to nonsens nad nonsensami będzie i plama na nieskalanym ciele naszego przewrotu, prawie że niepokalenie poczętego. Ja już bez żadnych pretensji będę żywą mumią, takim dobrym wujciem, nawet nie ojcem rewolucji. Nie będę gadał nic – będę siedział se w szafie jako zabalsamowany symbol. Będę milczał jak mysz do kwadratu pod

czterema miotłami – staram się tu was udobruchać dowcipem – ale coś mi się widzi, że to udobruchanie nie idzie mi dobrze, choć Boy przecie całe społeczeństwo względem siebie tyle ciężkich lat tą metodą dobruchał i do swego się wreszcie, sturba jego suka, dodobruchał. Przysięgam na wszystko, co święte, że stulę pysk, jak różę wielolistną i wonną – tylko nie bijcie, na dobrosierdzie Boże!

II CZELADNIK

A co dla cię święte, dziadu, jeśliś ty, przez długi ozór twój, nam złudzenia najistotniejsze – nie złudzenia, co mówię? – bodaj mi ten ozór usechł! – jądra naszego światopoglądu twą mroczną [dialektyką](#) starczej pustki, dokonanego na marginesach istnienia żywota, [wyekstyrpować](#) łącnoś chciał? Co?

SAJETAN

Zżymam się na samą myśl...

I CZELADNIK

Zżymaj się se do woli nikiem wyżymaczka jaka, nic ci to nie pomoże. Mów se burżujskie modlitwy. Nie mogłeś dalej wodzem żywym być, boś się wyprztykał przedwcześnie przez te przekłete papiirusy i gadanie bez nijakiego pomiaru, to będziesz świętą mumią, ale martwą, kocie! Wtedy my te resztki twej siły zeskamotujemy i stworzymy mit o tobie: a nie damy ci się rozłożyć za życia na oczach tłumu w takie chówno sobacze – to pochodzi od „chować się” – twoja siła musi być w porę zamagazynowana, ale na trupie, kochanie, żebyś się nie zdążył skompromitować – i nas też. Skoroś do końca nie umiał żyć jako inne wielgie – i wielgaśne starce historii świata, to porządek z tobą zrobiony być musi. Dawaj łeb, majster, i nie traćwa czasu na gadanie.

SAJETAN

Skąd on wie to wszystko, ten smarkul zamirwiony? Ja już naprawdę nie będę mówił niepotrzebnych rzeczy. Chciałem się wam pozwierać znad samego brzyżka grobu, jak ludziom, a oni zaraz siekierą by przez łeb człowieka zdzielić gotowi.

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Pużyna, Warszawa 1983, s. 423–424.

Podobne czystki na szczytach władzy odbywały się w dwudziestoleciu międzywojennym między innymi w Związku Radzieckim, a sytuacja polityczna panująca u wschodnich sąsiadów mogła zainspirować wydarzenia ukazane w dramacie. Poglądy i działania tytułowych *Szewców* w wielu aspektach przypominają metody stosowane przez rosyjskich komunistów oraz przekonania, którymi się kierowali.

Zanik indywidualności

Najwięcej uwagi Witkacy poświęcał temu, jak funkcjonowanie w totalitarnym społeczeństwie wpływa na psychikę jednostki. Niszczenie indywidualności, odrębności uznawał za bardziej dotkliwie i trudniejsze do przezwyciężenia niż aparat przemocy stosowany przez despotyczne rządy. W przyszłościowych wizjach autora *Szewców* system władzy całkowicie rezygnuje z represji fizycznych. Wręcz przeciwnie – trzeci etap rewolucji rozpoczyna erę społeczeństwa szczęśliwego, którego wszystkie materialne potrzeby zostają zaspokojone. Nowe realia prowadzą jednak do stopniowego zanikania osobowości i przeistaczają obywateli w bezmyślne automaty.

Witkacy uważał ten proces za nieunikniony, lecz brał pod uwagę możliwe korzyści dla ludzkości pozbawionej jednostkowej myśli, zorganizowanej na podobieństwo maszyny:

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

KSIEŻNA

Tragedia dosytu dostałych dostawców szczęścia dla ludzkości! Świat, mój Sajetańciu, jest stekiem bezsensu walczących potworów. Gdyby

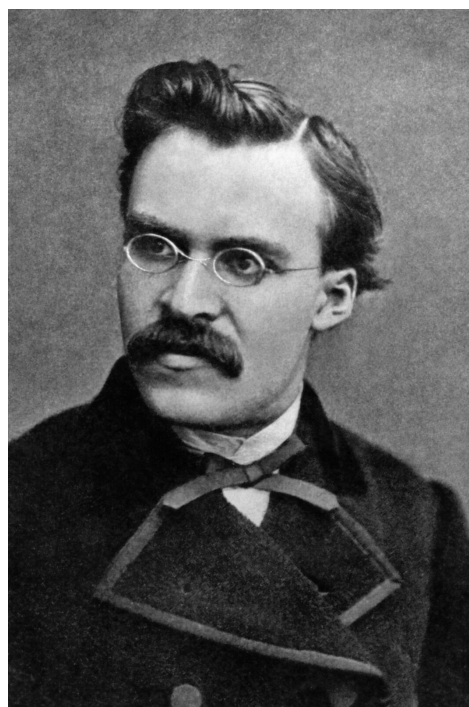
się wszystko nie pożerało, bakcyle jakieś tam pokryłyby w trzy dni ziemię na sześćdziesiąt kilometrów grubą warstwą.

SAJETAN

A ta znowu to samo, nikiem [papagaj](#) jaki sztucznie wyuczony. Już my to znamy. Tu, moja pani, ni ma czasu na wykładowiki jakieś popularne – tu jest prawdziwa tragedia. O, kiedyż, kiedyż zapomni indywiduum o sobie w doskonałej maszynie społeczności? O, kiedyż cierpieć wreszcie przez swą samoosobowość, wiecznie w nicość jak zadek jaki transcendentalny wypiętą i wypuczoną, przestanie – zostają jedynie narkotyki, jej Bohu!

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 422.

Ostateczna diagnoza Witkacego nie jest pochlebna dla przyszłej ludzkości. Zdaniem autora *Szewców* zmechanizowane społeczeństwo będzie szczęśliwe, lecz pozbawione wyższych przeżyć, okaże się nic niewarte. O zgubnym wpływie narzuconych ideologii pisał również filozof Fryderyk Nietzsche (1844–1900), którego prace czytał Witkiewicz. W przeciwieństwie do polskiego twórcy niemiecki myśliciel dopuszczał inny scenariusz – powstanie rasy nadludzi, którzy nie ulegną zewnętrznym wpływom i sami wyznaczą sobie życiowe pryncypia.

Fryderyk Nietzsche (fotografia, ok. 1869).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zgodnie z [historiozofią](#) Witkacego taki rozwój sytuacji był nieprawdopodobny. Artysta dostrzegał możliwości, by człowiek mógł przezwyciężyć zewnętrzny nacisk totalitarnego systemu. Uznawał taką walkę za z góry przegraną, ponieważ w istocie nie byłaby ona zwrócona przeciw władzy, a przeciw nieuchronnym prawom historii, których jednostka nie może zmienić.

Słownik

Aragonia

region historyczny oraz wspólnota autonomiczna na terenie północno-wschodniej Hiszpanii ze stolicą w Saragossie

dialektyka

(stgr. *διαλεκτική τέχνη*, *dialektik*) – nauka zajmująca się poprawną argumentacją i refutacją (czyli obalaniem dowodów przeciwnej strony sporu), zasadami rozumowania i prowadzenia dyskusji

faszizm

(wł. *fascismo*) – ideologia skrajnie nacjonalistyczna i rasistowska; też: totalitarna forma rządów oparta na tej ideologii

historiozofia

(łac. *historia* < gr. *historiā* – historia; gr. *sophía* – mądrość) – inaczej filozofia dziejów, filozofia historii; dziedzina filozofii zajmująca się rozważaniem sensu procesów historycznych oraz zachodzącymi w nich prawidłowościami. Do podstawowych problemów historiozofii należą pytania o to, czy dzieje mają swój ostateczny cel, czy poszczególne wydarzenia mają charakter przypadkowy, czy są zdeterminowane ogólnymi prawami, czy są powtarzalne.

papagaj

(gw.; hiszp. *papagayo*; wł. *pappagallo*) – papuga

totalitaryzm

(śrdw.-łac. *totalis* – całkowity) – system polityczny oparty na obowiązującej wszystkich ideologii i na nieograniczonej władzy jednej partii, kontrolującej wszystkie dziedziny życia

wyekstypować

(przestarz.; łac. *exstirpatio* –wykorzenie) – wyrwać, wyciągnąć coś z korzeniami

zaklajstrowany

ukryty; posmarowany lub zalepiony klajstrem

Audiobook

Polecenie 1

Na podstawie audiobooka wynotuj wspólne cechy poglądów Witkacego i Fryderyka Nietzschego.

Polecenie 2

Na podstawie audiobooka zapisz cechy, które najbardziej różniły obu twórców.

Ostatni ludzie i nadludzie – przewidywania Fryderyka Nietzschego

Zanim Witkacy napisał „Szewców”, niemiecki filozof Fryderyk Nietzsche snuł podobne przypuszczenia dotyczące przyszłych losów cywilizacji europejskiej. W jednym ze swoich najsłynniejszych tekstów – traktacie filozoficznym „Tako rzecze Zaratustra” – opisał człowieka jako istotę nieustannie zawieszoną pomiędzy życiem zwierzęcym a przyszłą formą, którą może kiedyś osiągnąć. Podobnie jak Witkiewicz, Nietzsche wskazywał na to, że większość ludzi woli jednak hołdować materialnej potrzebie zadowolenia, często za cenę utraty własnej woli, niezależności i wyższych aspiracji. Człowieka, który powraca do stanu zwierzęcego zamiast podnieść się w rozwoju, Nietzsche nazwał „ostatnim człowiekiem”. Egzystencja takich jednostek przypomina organizację życia w technokratycznym systemie wprowadzonym przez tajemniczych dygnitarzy w ostatnim akcie „Szewców”. Są to osoby zniewolone, choć nie przemocą ani uciskiem, a poprzez szczęście i bezpieczeństwo. W zamian za nie odbierają samym sobie zdolność do podejmowania decyzji, tworzenia, nie tęsknią już za niczym więcej niż nasyceniem własnego brzucha. O ostatnich ludziach Nietzsche pisał w „Tako rzecze Zaratustra”:

Będę im mówił o czemś najgodniejszym pogardy, będę im mówił o o s t a t n i m c z ł o w i e k u. I Zaratustra w te słowa zwrócił się do ludu: Czas, by człowiek cel sobie wytknął. Czas, by zasiał ziarno swej najwyższej nadziei. Jeszcze ziemia dość bogata, lecz przyjdzie czas, gdy się stanie tak biedna i oswojona, że z tego ziarna nadziei żadne wyższe drzewo już nie wyrośnie. Biada! Zbliży się czas, gdy człowiek niezdolny będzie wyrzucić strzałę tęsknoty ponad człowieka, gdy zwiotczeje cięciwa łuku jego!

Powiadam wam, trzeba mieć chaos w sobie, by porodzić gwiazdę tańczącą. Powiadam wam: wiele chaosu jest jeszcze w was. Biada! Zbliży się czas, gdy człowiek żadnej gwiazdy porodzić nie będzie zdolen. Biada! Zbliży się czas po tysiącokroć wzgardy godnego człowieka, – człowieka, co nawet samym sobą już gardzić nie zdoła. Patrzcie! wskazuję wam o s t a t n i e g o c z ł o w i e k a. „Czem jest miłość? Czem jest twórczość? Czem tęsknota? Czem gwiazda?” – tak pyta ostatni człowiek i mruży wzgardliwie oczy. Ziemia się skurczyła, a po niej skacze ostatni człowiek, który wszystko zdrabnia. Rodzaj jego jest nie do wytępienia, jako pchła ziemna; ostatni człowiek żyje najdłużej. „Myśmy szczęście wynaleźli” – mówią ostatni ludzie i mrużą niedbale oczy. Opuścili okolice, gdzie życie twarde było: gdyż ciepła potrzeba. Kocha się jeszcze sąsiada i trze się o niego – gdyż ciepła potrzeba! Cierpienie i nieufność uchodzą za rzeczy grzeszne: ostatni człowiek baczy troskliwie na siebie. Głupiec chyba tylko potyka się jeszcze o kamienie i o ludzi! Nieco trucizny kiedy niekiedy: to darzy słodkimi snami. A w końcu – dużo trucizny, aby mile zemrzeć. Pracuje się jeszcze, gdyż praca jest rozrywką. Dbą się jednak o to, by ta rozrywka nie stała się zbyt uciążliwą. Nikt już nie jest bogatym ani biednym: jedno i drugie jest zbyt uciążliwe. Któżby jeszcze chciał panować? Któż podlegać? To zbyt uciążliwe. Żadnego pasterza, pozostała już tylko trzoda! Każdy jest równy, każdy chce działu równego. Kto inaczej czuje; idzie dobrowolnie do domu obłąkanych. „Dawniej cały świat był obłądny” – mówią najsubtelniejsi i mrużą mądrze oczy. Jest się mądrym i wie się wszystko, co się zdarzyło, więc w wydrwiwaniu wszystkiego nie zna się miary. Sprzeczą się jeszcze, lecz godzą się niebawem, gdyż niezgoda psuje żołądek. Ma się swą przyjemnośćkę na dzień i swą przyjemnośćkę na czas nocy; lecz zdrowie ceni się nadewszystko. „Myśmy szczęście wynaleźli” – mówią ostatni ludzie i mrużą oczy. – Tu zakończył Zaratustra swą pierwszą mowę (zwa ją również i „przedmową”), gdyż w tem miejscu przerwał mu krzyk i radość tłumu: „Daj nam, Zaratustro, tego ostatniego człowieka, – wołali społem – uczyn z nas ostatnich ludzi, a darujemy ci twego nadczłowieka”. Lud cały radował się i mlaskał językiem.

Nietzsche w swoich przewidywaniach był jednak zdecydowanie bardziej optymistyczny niż polski autor. Uważał, że część ludzi może wznieść się ponad niskie instynkty i przeobrazić się w nadludzi. Taki człowiek potrafi przekroczyć trywialne potrzeby i dążyć do wyższych celów. Nie pozwalała, aby ktokolwiek dyktował mu sposób, w jaki ma myśleć, lecz sam wyznacza sobie sens życia. Nietzsche krytykował

ideologów, którzy manipulują społeczeństwem, obiecując mu świetlaną przyszłość i niespełnialne utopie. Nadczłowiek nie słucha tych narracji – tworzy swoją własną:

— Ja was uczę nadczłowieka. Człowiek jest czemś, co pokonanem być powinno. Cóżście uczynili, aby go pokonać? Wszystkie istoty stworzyły coś ponad siebie; chcecież być odpływem tej wielkiej fali i raczej do zwierzęcia powrócić, niżli człowieka pokonać? Czemże jest mała dla człowieka? Pośmiewiskiem i wstydem bolesnym. Temże powinien być człowiek dla nadczłowieka: pośmiewiskiem i sromem bolesnym. Przebyliście drogę od robaka do człowieka, i wiele jest w was jeszcze z robaka. Byliście niegdyś małpami i dziś jest jeszcze człowiek bardziej małpą, niżli jakakolwiek małpa. Kto zaś jest pośród was najmędrszym, ten jest dwurodkiem i mieszańcem rośliny i upiora. Mówięż ja wam, byście się upiorami lub roślinami stali? Patrzcie, ja wam wskazuję nadczłowieka! Nadczłowiek jest treścią ziemi. Wasza wola niech rzeknie: nadczłowiek niech będzie ziemi treścią! Zaklinam was, bracia, p o z o s t a ń c i e w i e r n i z i e m i i nie wierzcie tym, co wam o nadziemskich mówią nadziejach! Truciciele to są, wiedni czy nieświadomi! Wzgardziciele to ciała, wymierający i sami zatruci, którymi ziemia się umęczyła; obyż się prędzej precz wynieśli!

Niemiecki filozof sprzeciwiał się władzy totalitarnej wyznaczającej poddanym wartości, które mają wyznawać. Głosił potrzebę samodzielnego obierania drogi, ponieważ tylko za sprawą silnych osobowości ludzkość może się przeobrazić. Witkacy również dostrzegał zagrożenia płynące ze strony despotycznych systemów. Jego prognozy były jednak zupełnie inne niż przypuszczenia Nietzschego. Autor „Szewców” zapowiadał, że w dobie postępującej mechanizacji życia ludzkość zmieni się w doskonale zorganizowane i szczęśliwe „mrowisko”, w którym nie będzie miejsca dla indywidualności.

Bibliografia: Fryderyk Nietzsche, *Tako rzecze Zaratustra. Książka dla wszystkich i dla nikogo*, tłum. W. Berent, Warszawa 1983, s. 6–7, 12–13.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Na podstawie audiobooka sformułuj własną definicję pojęcia „ostatni człowiek”.

Ćwiczenie 5

Przeformułuj wypowiedź I Czeladnika na neutralną stylistycznie.

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

I CZELADNIK Zzymaj się se do woli nikiem wyżymaczka jaka, nic ci to nie pomoże. Mów se burżujskie modlitwy. Nie mogłeś dalej wodzem żywym być, boś się wyprztykał przedwcześnie przez te przeklęte papirusy i gadanie bez nijakiego pomiaru, to będziesz świętą mumią, ale martwą, kocie! Wtedy my te resztki twej siły zeskamotujemy i stworzymy mit o tobie: a nie damy ci się rozłożyć za życia na oczach tłumu w takie chówno sobacze — to pochodzi od „chować się” — twoja siła musi być w porę zamagazynowana, ale na trupie, kochanie, żebyś się nie zdążył skompromitować — i nas też. Skoroś do końca nie umiał żyć jako inne wielgie — i wielgaśne starce historii świata, to porządek z tobą zrobiony być musi. Dawaj łeb, majster, i nie traćwa czasu na gadanie.

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 424.

Ćwiczenie 6

Wymień środki represji stosowane przez władze trzech kolejnych rządów rewolucyjnych ukazanych w *Szewcach*.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, jaką rolę w poniższym fragmencie pełni nawiązanie do koncepcji nadczłowieka Fryderyka Nietzschego.

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

FIERDUSIEŃKO *z walizą w ręku*

Idzie tu, jak pochód nieszczęścia po prostu, jakiś straszny nadrewolucjonista, jakiś hiperrobociarz wprost – to pewnie jeden z tych, co naprawdę rządzą – bo te kukły (wskazuje na szewców) to komedia ino. Ma bombę jak sagan i handgranatów całą kupę i grozi tym wszystkim każdemu, a swoje życie ma tam, gdzie w ogóle nie trzeba mówić, i tego – co to ja chciałem powiedzieć...

KSIĘŻNA

Bez głupich witzów! A kostiumy Fierdusieńko ma? To najważniejsze...

FIERDUSIEŃKO

A jakże – tylko nie wiem, czy za chwilę nie wylecimy wszyscy w powietrze. (*Straszliwe kroki za sceną – facet ma ołowiane podeszwy.*) Ten robociarz to wyższa marka niż ta dziewczka Wyspiańskiego – to żywy, zmechanizowany trup! Nadczłowiek Nietzschego nie narodził się wśród junkrów pruskich, tylko wśród proletariatu, który niektórzy uczeni całkiem niesłusznie uważają za kloakę ludzkości.

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 428.

Ćwiczenie 8

Napisz rozprawkę na 200 słów, w której odpowiesz na pytanie: Dlaczego Witkacy nie zgadzał się z koncepcją nadczłowieka?

Praca domowa

Zastanów się, które przewidywania Witkacego na temat przyszłości sprawdziły się w późniejszej historii Europy i całego świata. Zanotuj swoje spostrzeżenia.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Władza totalitarna a człowiek na podstawie *Szewców* Witkacego

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

7) rozumie pojęcie groteski, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej artystyczny i wartościujący charakter;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

1) rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;

6) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, biblijna, mitologiczna itp.) oraz określa ich funkcje w tekście;

7) rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

6) odróżnia zamierzoną innowację językową od błędu językowego; określa funkcje innowacji językowej w tekście;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

IV. Samokształcenie.

3. korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

3) rozpoznaje w utworach cechy prądów literackich i artystycznych oraz odczytuje ich funkcje;

12) rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje aluzje w utworach i określa ich znaczenie w interpretacji utworów;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

6) odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach;

II. Kształcenie językowe.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

3) rozumie pojęcie socjolektu; rozpoznaje i określa jego funkcje komunikacyjne;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wskazuje podobieństwa i różnice poglądów filozoficznych Fryderyka Nietzschego oraz Witkacego,

- opisuje ideę człowieka przyszłości Witkacego i nadczłowieka F. Nietzschego,
- wyjaśnia rolę aluzji literackiej zastosowanej przez Witkacego w odniesieniu do poglądów Nietzschego,
- opisuje mechanizmy działania władzy totalitarnej w kontekście własnej wiedzy historycznej oraz na podstawie interpretacji *Szewców* Witkacego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel prosi uczniów o przygotowanie prezentacji na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj”. Uczniowie mają za zadanie przygotować przykłady z mediów ilustrujące następujące zagadnienia związane z tematem lekcji: totalitaryzm, faszyzm, automatyzacja.
2. **Przekład intersemiotyczny.** Chętny lub wybrany uczeń przygotowuje utwór muzyczny jako ilustrację dźwiękową do fragmentu tekstu dramatycznego w e-materiale: *Szewcy*. Powinien umieć uzasadnić swój wybór.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący wyświetla na tablicy i przybliża uczniom temat zajęć. Następnie prosi uczniów, aby zgłosili swoje propozycje pytań do wspomnianego tematu. Jedna osoba może zapisywać je na tablicy. Gdy uczniowie wyczerpią pomysły, a pozostały jakieś ważne kwestie do poruszenia, nauczyciel je dopowiada.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: Jakie popularne motywy i stereotypy poruszał Witkacy w dramacie *Szewcy*

Faza realizacyjna:

1. **Prezentacje uczniów.** Wskazani przed lekcją uczniowie prezentują i omawiają efekty swojej pracy. Nauczyciel oraz inni uczniowie zadają pytania prezentującym, w razie potrzeby uzupełniając ich wypowiedzi.
2. **Praca z tekstem.** Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki.
3. **Praca z multimediami.** Nauczyciel czyta polecenie: 1. Na podstawie audiobooka wynotuj wspólne cechy poglądów Witkacego i Fryderyka Nietzschego z sekcji „Audiobook” i prosi uczniów, aby zapoznali się z treścią multimediami i wykonali ćwiczenie w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie

potrzeby uzupełnia ją, udziela też uczniom informacji zwrotnej. Następnie uczniowie wykonują ćw. 2 z tej samej sekcji, a nauczyciel weryfikuje poprawność udzielonych przez nich odpowiedzi. Na zakończenie tej fazy lekcji uczniowie wykonują ćw. 4 z sekcji „Sprawdź się”, porównują w parach swoje odpowiedzi.

4. Uczniowie, w parach, rozwiązują zawarte w sekcji „Sprawdź się” ćwiczenia: 1-3 oraz 5, 6. Następnie, aby uzasadnić poprawność rozwiązań, omawiają je w większych grupach, przygotowując spójną argumentację, którą zaprezentują na forum klasy. Po wyznaczonym czasie następuje wspólne omówienie zadań.
5. Ostatnie ćwiczenie 7. Wyjaśnij, jaką rolę w poniższym fragmencie pełni nawiązanie do koncepcji nadczłowieka Fryderyka Nietzschego, którego rozwiązania podejmują się uczniowie na lekcji, wykonywane jest indywidualnie. Nauczyciel weryfikuje zaznaczone odpowiedzi. Następnie uczniowie w parach dyskutują porównując swoje odpowiedzi. W przypadku, gdy nauczyciel zauważy, że ćwiczenie wymaga komentarza, uzupełniania czy naprowadzenia z jego strony podsumowanie ćwiczenia odbywa się na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zawiesza na tablicy dwa plakaty z narysowanym koszem i walizką. Rozdaje uczniom po dwie karteczki samoprzylepne. Prosi, aby uczniowie zapisali na jednej z nich przemyślenia, które zabiorą z sobą po zajęciach; na drugiej to, czego nie akceptują. Jedna osoba odczytuje zapisy przy walizce i koszu.
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćw. 8 z e-materiału (napisz rozprawkę).

Materiały pomocnicze:

- Stanisław Furmanik, *O sztuce teatru*, w: *Problemy teorii dramatu i teatru*, pod red. Janusza Deglera, Wrocław 1988.
- Roger Eatwall, *Faszyzm. Historia*, Poznań 1999.

- Janusz Degler, *Witkacy w teatrze międzywojennym*, Warszawa 1973.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.